

SAYFA DÜZENİ EKOLLERİNİN ESTETİK VE İÇERİĞE ETKİLERİ -HÜRRİYET, STAR VE ZAMAN GAZETELERİ ÖRNEĞİ-

Mustafa Şeker*

ÖZET

Sayfa düzeni, gazeteyi estetik olarak farklı kılmak amacının yanında, sunulan içeriğin kolay okunabilecek şekilde düzenlenmesi amacıyla yapılmaktadır. Özellikle ofset teknolojinin yaygınlaştığı 1950'lerden bu yana farklı sayfa düzeni anlayışları gelişmiştir. Bu anlayışlar, sayfa estetiğini oluşturan unsurların düzenlenmesinde birbirlerinden az ya da çok ayrılmaktadır. Diğer yandan, sayfa düzeni anlayışları sunulan içeriğin yoğunluğu bakımından da farklılıklar göstermektedir. Bu çalışma, farklı sayfa düzeni anlayışına göre hazırlanan üç gazetenin estetik ve enformasyon yoğunluğu açısından farklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Vitrin sayfa düzeniyle hazırlanan Hürriyet gazetesi, enfografik sayfa düzeni anlayışıyla hazırlanan Star gazetesi ve modüler sayfa düzeni anlayışıyla hazırlanan Zaman gazetesinin birinci sayfaları bir haftalık süre boyunca, yazı ve görsel malzeme yoğunluğu, başlık ve metinlerdeki font seçimi ve renkli alan düzenlemesi açısından içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Elde edilen bulgular, farklı sayfa düzeni anlayışlarında estetik farklar yanında içeriğin yoğunluğu açısından da önemli ayrışmalar olduğunu göstermiştir.

Anahtar sözcükler: Vitrin Sayfa Düzeni, Modüler Sayfa Düzeni, Enfografik Sayfa Düzeni.

THE IMPACT OF THE NEWSPAPER DESIGN 'SCHOOLS' ON LAYOUT AESTHETICS AND CONTENT PRESENTATION - THE CASE OF THE NEWSPAPERS HÜRRİYET, STAR AND ZAMAN-

ABSTRACT

Along with the aim of making the newspaper aesthetically different, the newspaper design's main purpose is to facilitate the access to the content. Particularly after the 1950'ies, with the spreading of the offset printing technology, different page design approaches have been developed. These approaches differ more or less from each other in their way they organize the aesthetic elements of the page layout. Besides, these approaches differ in the concentration of the presented content too. This study aims to compare the various aspects of layout aesthetics and information density of three dailies regarded as fundamentally different at these aspects. For this, on a weekly basis, the first pages of the dailies Hürriyet with it's showwindow page design, the Star, which is organized with an infographic design style, and Zaman which represents a modular design approach- have been analyzed by means of content analysis on the density of their graphic and written content, the choice of the types used on the headlines and the body text, and the use of the color space. The findings have proven that there were actual and important differences in designs, in means of aesthetic approaches which were being accompanied by related content density.

Keywords: Shopwindow Newspaper Design, Modular Newspaper Design, Infographic Newspaper Design.

GİRİŞ

Sayfa düzeni gazete üretim sürecinin önemli aşamalarından biridir. Gazeteyi diğerlerinden farklı kılmak, okuyucuda oluşan estetik alışkanlığı sürdürmek gibi amaçlarının yanı sıra, sayfa düzeni içeriğin yoğunluğunda da belirleyicidir.

Gazetelerin tipo teknolojisiyle basıldığı dönem boyunca, sayfa düzeni teknik sınırlılıklar nedeniyle statik bir yapıda kalmıştır. Yazıların dikey sütunlara yerleştirilmesiyle elde edilen sayfa düzeni, 1950'lerden sonra kullanılan ofset baskı sisteminde değişmiştir. Ofset teknolojinin sonucu olarak farklı sayfa düzeni tarzları ortaya çıkmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Avrupa ve ABD’de ciddi gazeteler modüler sayfa düzeni adı verilen yazı ağırlıklı bir anlayışı benimserken, tabloid magazin gazeteleri, tipo dönemin sonunda başlayan görsel malzeme ağırlıklı bulvar tipi sayfa düzenini sürdürmüştür. Diğer yandan ABD’de televizyonla rekabet etmek amacıyla az yazı çok görsel malzeme temeline dayanan ve haberleri bilgi grafikleriyle anlatmayı yeğleyen fotoğraf ağırlıklı enfografik sayfa düzeni ekolü doğmuştur.

Türkiye’deki gazeteler ofset teknolojiye 1970-80 arasında geçmiştir. Bu dönemde ofset teknolojinin getirdiği yeni olanaklar Batı’daki ekollerden farklı kullanılmış ve Türkiye’ye özgü bir sayfa düzeni tarzı ortaya çıkmıştır. Birinci sayfaların, içerideki haberlerin duyurularından oluşturulması nedeniyle bu anlayışa vitrin sayfa düzeni adı verilmektedir.

Günümüzde Türkiye’de yayınlanan yüksek tirajlı gazeteler vitrin sayfa düzenini sürdürmektedir. Ancak, modüler ve enfografik anlayışla hazırlanan gazeteler de bulunmaktadır.

Bu çalışma; vitrin, modüler ve enfografik sayfa düzenine göre hazırlanan üç gazeteyi inceleyerek estetik farklarını ve buna bağlı olarak şekillenilen enformasyon yoğunluğunu saptamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla Hürriyet, Star ve Zaman gazetelerinin birinci sayfaları belirlenen kategorilere göre bir haftalık süreyle içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Çalışmanın ilk başlığı altında sayfa düzeni ekollerinin klasik dönemden çağdaş döneme geçerken yaşadığı ayrışma ele alınmakta, bu ayrışmanın sonucunda ortaya çıkan bulvar tipi sayfa düzeni, modüler sayfa düzeni, enfografik sayfa düzeni ve vitrin sayfa düzeninin temel özelliklerine değinilmektedir.

İkinci başlıkta ise içerik analizi sonuçları aktarılmıştır. İncelenen üç gazeteden belirlenen kategoriler doğrultusunda elde edilen bulgular bu bölümde tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

1. SAYFA DÜZENİ EKOLLERİ

Sayfa düzeni temelde işlevsel ve estetik amaçları gerçekleştirmek için yapılıdır (Gaillard 1994:111). İşlevsel amaçlar; gazetede haberlerin kolayca algılanabilecek bir düzen içeri-

sinde sunulması, sayfadaki haberler arasındaki hiyerarşinin kurulması, önemli olan haberlerin sayfa düzeniyle vurgulanması gibi çabaları içerir. Estetik amaç ise gazetenin diğerlerinden farklı bir görseleliğe sahip olmasını, kolayca ayırt edilebilmesini ve okuyucuda oluşturulan görsel alışkanlığın sürdürülmesini sağlamaya yöneliktir.

Sayfa düzeni anlayışları bazı etkenlerle şekillenir. Gazetenin türü, hangi alfabeyle hazırlandığı, hangi teknikle basıldığı tasarımı etkileyen temel faktörlerdir. Bunların yanında, toplumdaki ve gazetecilik kültüründeki değişim ile diğer kitle iletişim araçlarının getirdiği rekabet de gazete sayfa düzenini etkilemektedir.

Ciddi gazetelerle bulvar gazeteleri, ekonomi gazeteleriyle spor gazeteleri, türleri gereği birbirlerinden farklı içeriğe ve estetiğe sahiptir. Farklı ülkelerde yayınlanan gazeteler, özellikle de farklı alfabeler kullanıldığında birbirine benzemez. Tipo baskı ve hazırlık sistemlerini kullanan gazeteler teknik sınırlamalar nedeniyle ofset sistemdeki gazetelerden çok farklı estetikte hazırlanmıştır. Diğer yandan toplumun gazeteden beklentileri, okuma alışkanlıkları, yaşam tarzındaki değişiklikler sayfa düzenindeki yaklaşımları etkilemektedir. Gazetecilik meslek kültürü de zaman içinde değişmekte ve bu değişim sayfa düzenine yansımaktadır. Radyo, televizyon, internet gibi yeni iletişim ortamları da gazetelerin içeriğini ve dolayısıyla estetiğini etkilemektedir (Şeker 2004: 5-16).

1950 öncesinde temel basım teknolojisi tipodur. Bu teknolojiye yazıların, görsel malzemenin ve yardımcı unsurların basılması için metalden dökülmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Tipo teknoloji kullanıldığı uzun dönem boyunca önemli gelişimler göstermişse de temeli aynı kalmıştır (Evliyagil 1977: 28). Bu temel zorunluluk gazete hazırlama sürecinde tasarımcının düşündüğünü uygulamaya geçirmesini önlemiştir. Tiponun erken dönemlerinde gazeteler yalnızca dikey sütunlara doldurulmuş yazılardan ve genişliği sütunlarla sınırlı başlıklardan oluşmuştur. 19. yüzyıla kadar görsel malzeme de kullanılmadığı için gazete sayfa düzeni dikey sütun esasına dayalı bir şekilde tekrarlanmıştır (Şeker 2000: 89). Tiponun son dönemlerinde özellikle bulvar gazetelerinde yatay sayfa düzeni anlayışı uygulanmış, siyah beyaz

fotoğraf ve resim kullanımı da yaygınlaşmıştır. Ancak типо son döneminde dahi kaliteli baskıyı mümkün kılan bir basım teknolojisi olmamıştır. Gerek hazırlık aşamasındaki sorunlar gerekse baskının kalitesizliği tasarımcıların yeni arayışlara girme konusundaki cesaretini kırmıştır.

20. yüzyılın başından itibaren gelişen farklı sayfa düzeni geliştirmeye yönelik arayışlar, ofset teknolojiyle birlikte artmıştır. Ofset teknoloji 1900'lerin başında ABD'de bulunmuş ancak gazetelerde kullanılacak rotatif ofset makinelerin gelişimi 1950'lerde mümkün olabilmıştır. Önce ABD'deki gazeteler, ardından 1960'larda Avrupa gazeteleri ve 60'ların sonundan itibaren Türk gazeteleri ofsette basılmaya başlamıştır.

Ofset baskı sistemi film esasına dayanmaktadır. Filme alınabilen yazı, görsel malzeme, çizgi, renk gibi öğeler kaliteli bir şekilde basılabilmektedir. Sıcak dizgi, kurşun satırlardan oluşan sütunlar, klişe ile basılan fotoğraf dönemi ofsetle birlikte kapanmış, yazı soğuk dizgi yöntemiyle üretilmeye başlanmıştır (Kavaklı 1985: 51). Sayfa düzeninin kağıt ve film gibi çok daha kolay düzenlenebilen materyallerle pikaj kartonu üzerinde yapılmasıyla daha estetik sayfalar ortaya çıkmıştır.

1990'lardan sonra ise ofset gazetelerin hazırlığı bilgisayar üzerinde yapılmaya başlanmış ve sayfa düzeni açısından pek çok yeni olanak doğmuştur. Bu dönemde yeni sayfa düzeni anlayışları ortaya çıkmış ve bu anlayışlar çağdaş sayfa düzeni olarak adlandırılmıştır.

1.1. Bulvar Tipi Sayfa Düzeni

Ofsetle birlikte gelen daha çok görsel malzeme, renkli fotoğraf, renkli yazı ve alanlar, değişik yazı tipleri kullanımı gibi olanaklar, içerik olarak bulvar gazetelerine uygun düşmüştür. Bu nedenle çağdaş sayfa düzeni döneminin ilk ekolü bulvar tipi sayfa düzeni olmuştur. Bu gazeteler bol ve büyük fotoğraflı, büyük puntolu başlıklar, az yazı, aşırı renk kullanımı, süslü ve karışık bir sayfa planlaması gibi esaslarıyla ciddi gazetelerden ayrılmıştır (Giles ve Hogson 1996: 47-76, Schneider ve Raue 2000: 111). Bulvar gazeteleri, klasik dönemden farklı olarak yeni üretilen düz fontları tercih ederek de farklı bir görünüm kazanmışlardır.

1.2. Modüler Sayfa Düzeni

Yazı ağırlıklı, görsel malzemenin ve rengin ölçülü kullanıldığı, sade bir sayfa düzeni anlayışı olan modüler sayfa düzeninin temelleri, 1960'larda İngiltere'de Sunday Times gazetesinin tasarımcıları tarafından atılmış ve bu anlayış ciddi gazeteler arasında hızla yayılmıştır (Giles ve Hogson 1996: 69). Bugün Avrupa'daki ciddi gazetelerin pek çoğunun uyguladığı modüler sayfa düzeni, haber gruplarının dörtgen modüller oluşturması, bu modüller arasında beyaz boşluklar bırakılması, tırnaklı klasik yazı tiplerinin kullanılması, negatif alanlardan, büyük puntolu başlıklardan, süslemelerden kaçınmasıyla diğerlerinden ayrılır (Şeker 2000: 92, Taş 1993: 29, Sucu 2003: 163).

Ülkemizde modüler anlayış 1980'lerde Cumhuriyet gazetesi ile başlamıştır. Asil Nadir'in sahibi olduğu dönemde Güneş gazetesinde, 1985'te çıkan Zaman gazetesinde, 1995'te yayınlanmaya başlanan Yeni Yüzyıl gazetesinde ve çeşitli dönemlerde yayınlanan bazı küçük gazetelerde modüler ekole uygun sayfa düzeni benimsenmiştir.

1.3. Enfografik Sayfa Düzeni

Enfografik sayfa düzeni anlayışı 1960'larda ABD'de ortaya çıkmıştır. Bu anlayış da ofsetin getirdiği yeni tasarım olanaklarını kullanarak ciddi gazeteler üretmek için kullanılmıştır. Ancak temel hareket noktası, televizyonla rekabet etmektir. Gazete okuma alışkanlığı olmayan, haber ihtiyacını televizyondan karşılayan kitlelere, televizyon gibi görselliğe sahip, yoğunluğu televizyon kadar olan gazetelerle ulaşma düşüncesiyle geliştirilmiş bir anlayıştır. Enfografik anlayışın ilk uygulaması önce bölgesel sonra ulusal olarak çıkan USA Today gazetesinde gerçekleşmiştir (Rigel 1993: 77).

USA Today televizyon formatını temel almakla kalmamış, televizyonla rekabeti, gazetenin televizyon alıcısına benzeyen poşetlerde satılması boyutuna kadar vardırırmıştır. USA Today, içeriğinde ve estetiğinde televizyona benzemeyi bir amaç haline getirmiştir. Kısa haberlerden oluşan sayfalar, televizyonda olduğu gibi grafiklerle, renkli çizimlerle hazırlanmaktadır (Postman 1994: 124).

Televizyonun temel haber medyası haline gelişi ve gündemi belirleyen gücü gazetelerin elinden almış olması (Ramonet 2000, Bourdieu 1997) tüm dünyadaki gazeteleri içerik ve estetik anlamda etkilemektedir.

Ancak, enfografik sayfa düzeninde televizyon düzeyinde ve görselliğinde gazeteler elde etmek temel hareket noktasıdır. Bilgilerin yazı yerine olabildiğince görsel malzeme ile ve bilgi grafikleriyle aktarılması tercih edildiğinden bu ekole bilgi ve grafik kelimelerinin birleşimiyle oluşan “enfografik” adı verilmiştir. Enfografik ekolü benimseyen gazetelerde haberler tıpkı televizyondaki gibi yüzeysel bir bakış açısıyla ve kısa metinlerle hazırlandığı için sayfalarda görsel malzeme egemendir. Renk yoğun bir şekilde kullanılır. Bilgi grafikleri, illüstrasyonlar ile çizim ve şekillere haberi aktarmanın temel yolu olarak sık sık başvurulur. Bu ekol, Avrupa’daki bazı gazeteleri de etkilemiştir. Ülkemizde ise bir televizyon grubunun gazetesi olarak çıkan Star gazetesi, televizyonla rekabet etmek üzere enfografik anlayışı benimseyen ilk gazete olmuştur.

1.4. Vitrin Sayfa Düzeni

Türkiye’de ofset teknolojiye geçildikten sonra gelişen sayfa düzeni anlayışına vitrin sayfa düzeni denmektedir. Bu anlayış, öteden beri uygulanan birinci sayfanın bir tür içindekiler sayfası şeklinde düzenlenmesi, birinci sayfada haber metni yerine haber anonslarının bulunması şeklindeki eğilim nedeniyle vitrin sayfa düzeni olarak adlandırılır (Dağlı 1995: 168).

Diğer yandan, sayfalara mümkün olduğunca çok haber ve görsel malzeme sığdırmak şeklindeki uygulama nedeniyle “yığma” sayfa düzeni adıyla da anılır. Aynı şekilde, haber grupları birbirinin içine geçtiği ve bir habere ait yazı diğer haberlerin yanına “akıtıldığı” için bu anlayışa akıntılı mizanpaj adı da verilir (Şeker 2004: 31). Batı’daki bulvar gazetelerine özgü bazı temel özellikleri de içeren bu sayfa düzeni anlayışı, ofsetin ilk dönemlerinde Hürriyet’in başını çektiği bazı Türk gazeteleri tarafından geliştirilmiştir (Demirkent 1982: 155).

Sayfanın belli kalıpları ve şablonu bulunmadığı için eldeki haber ve görsel malzemeye göre her gün farklı sayfalar ortaya çıkmaktadır. Sayfalar

yoğun ve karmaşıktır. Büyük puntolu düz harf karakterleri, kalın ve renkli çizgiler, renkli - negatif alanlar ile çok sayıda fotoğraf kullanılır. Türkiye’deki pek çok yüksek tirajlı gazete, bu sayfa düzenini sürdürmektedir

2. HÜRRİYET, ZAMAN VE STAR GAZETELERİ’NİN BİRİNCİ SAYFALARI ÜZERİNE YAPILAN İÇERİK ANALİZİ

Bu çalışma, farklı tasarım ekollerine uygun olarak hazırlanan gazetelerin sayfayı oluşturan temel unsurlar olan yazı, görsel malzeme ve rengi ne şekilde kullandığını belirlemeyi ve dolayısıyla estetik yaklaşım farklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. İkinci amaç ise bu yaklaşımların yarattığı enformasyon yoğunluğu farkını saptamaktır.

Araştırma, “sayfa düzeni gazeteler arasında estetik farklar oluşturmanın ötesinde içeriğin yoğunluğunu da belirlemektedir” temel varsayımından hareket edilerek gerçekleştirilmiştir. Bu varsayımı sınamak için incelenen gazetelerin sayfa düzeni tercihlerinden kaynaklanan estetik farkları ile yazı ve fotoğrafla iletilen enformasyonun yoğunluğu içerik analiziyle incelenmiştir.

Çalışmada vitrin sayfa düzeni ekolünden Hürriyet gazetesi, modüler sayfa düzeni ekolünden Zaman gazetesi ve enfografik sayfa düzeni ekolünden Star gazetesi örneklem alınmıştır.

Hürriyet, vitrin sayfa düzeninin ilk uygulayıcısı ve bugün de en önemli temsilcisi olduğu için seçilmiştir. Bu gazete aynı zamanda ait olduğu ekoldeki gazeteler arasında en yüksek tiraja sahip gazetedir. Zaman, çıktığı günden bu yana modüler anlayışı sürdüren ve bu anlayıştaki gazeteler arasında en yüksek tiraja sahip olan gazetedir. Star gazetesi ise Türkiye’deki enfografik sayfa düzeni anlayışının tek örneğidir.

Üç gazetenin birinci sayfaları 22-28 Nisan 2005 tarihleri arasındaki bir haftalık süre boyunca incelenmiştir. Araştırmanın birinci sayfaya sınırlı olmasının nedeni, birinci sayfanın gazetenin en önemli sayfası oluşu ve tasarım özellikleri bakımından temel karakteristiği yansıtmasıdır. Sürenin bir hafta olarak belirlenmesinin nedeni ise haftanın farklı günlerin-

deki olası farklı sayfa düzeni uygulamalarını ölçmek ve değerlendirmektir.

İçerik analizinde farklı ekole mensup üç gazetenin, sayfa düzeni unsurlarını ne şekilde kullandığının ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda dört kategori oluşturulmuştur.

Birinci kategori yazı yoğunluğudur. Üç gazetedeki yazı yoğunluğunu ortaya koymak amacıyla birinci sayfalardaki haber sayıları ve haberlerin toplam sözcük sayıları belirlenmiştir. Bu kategori, farklı sayfa düzeni ekollerinin enformasyon ilemedeki tercihlerini ve başarılarını saptamayı amaçlamaktadır.

İkinci kategori görsel malzeme yoğunluğudur. Sayfa düzeninin yazıdan sonra ikinci önemli unsuru görsel malzemedir. Görsel malzeme başta fotoğraf olmak üzere, çizim, grafik, illüstrasyon, resim gibi unsurları kapsamaktadır. Bu malzemelerin kullanımı sayfa düzeni ekollerine göre önemli farklılıklar göstermektedir. Görsel malzemenin kullanımındaki tercih, sayfa düzeninin estetik yönünü olduğu kadar enformasyon ilemedeki başarısını da belirlemektedir. Özellikle haber fotoğrafları, yazı gibi kendi başlarına enformasyon ileten sayfa unsurları olduğu için bu tür malzemenin kullanımındaki tercihler estetiğin yanında içeriği de etkilemektedir.

Üçüncü kategori font tercihidir. Bu kategoride, incelenen üç gazetenin birinci sayfasındaki metinler ve başlıklar, düz veya tırnaklı olmaları ölçütüne göre sınıflandırılmıştır. Farklı sayfa düzeni ekollerinde başlık ve metinlerde kullanılan fontlar da farklı olmaktadır. Klasik dönemde yaygın olan tırnaklı font ailesi modüler anlayışta ağırlığını korurken, enfografik ve vitrin sayfa düzeni anlayışında, modern dönemde ortaya çıkan düz font ailesine ait yazı tipleri tercih edilmektedir. Sayfaların yaklaşık yüzde 70'inin yazı ile üretilen unsurlardan oluştuğu göz önüne alındığında, bu yazıların tırnaklı veya düz olmasının estetik açıdan önemli bir belirleyici olduğu ortaya çıkmaktadır.

Dördüncü kategori renkli alan kullanımınıdır. Çağdaş sayfa düzeninde haber alanlarının altına atılan zemin renkleri, görselliğin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Vitrin sayfa düzeninde ve enfografik anlayışta özellikle birinci sayfaların önemli bölümü renkli zeminler atılarak oluşturulmaktadır. Modüler anlayışta ise renk daha sınırlı ve ölçülü kullanılmaktadır. Araştırmada renkli alanlar, negatif renkli alanlar ve pozitif renkli alanlar olarak iki sınıfa ayrılmıştır. Negatif renkli alanlar koyu renk üzerine açık renkle oluşturulmuş alanlardır. Pozitif renkli alanlar ise zeminin açık, üzerindeki yazıların koyu renkte olduğu alanlardır. Genel olarak renk kullanımı ve özellikle de rengin ne oranda kullanıldığı sayfa estetiğinde önemlidir. Diğer yandan rengin negatif veya pozitif alan olarak düzenlenmesi de estetik açıdan önemli farklılıklar yaratmaktadır. Araştırmada birinci sayfalardaki renkli alanlar negatif ve pozitif olarak santimetrekare birimiyle saptanmış ve elde edilen değer sayfanın tamamının yüzölçümüne oranlanarak, bu alanların sayfada kapladığı yer oransal olarak değerlendirilmiştir.

2.1. Hürriyet, Star ve Zaman Gazetelerinin Birinci Sayfasında Kullanılan Haber ve Sözcük Sayısı

Hürriyet, Star ve Zaman gazetelerinin birinci sayfaları, kullanılan haber sayıları ve haberlerin toplam sözcük sayıları bakımından incelenmiştir. Bu incelemenin amacı, sayfa düzeni ekollerinin sadece estetik farklar doğurmadığını, aynı zamanda içeriğin yoğunluğunu da belirlediğini ortaya koymaktır.

2.1. Hürriyet, Star ve Zaman Gazetelerinin Birinci Sayfasında Kullanılan Haber ve Sözcük Sayısı

Bu amaçla, öncelikle her üç gazetenin birinci sayfalarındaki haber sayıları belirlenmiştir. Haber sayısı sayfadaki enformasyonun yoğunluğunu belirlemede bir ölçüttür. Diğer yandan sadece haber sayısı ile yetinilmemiş, incelemenin yapıldığı her bir gün için toplam sözcük sayıları da çıkarılmıştır. İncelemede sayfada yer alan haber ve haber duyurusu şeklindeki materyal ele alınmış, reklam ve promosyon alanlarındaki sözcükler sayılmamıştır.

Bir haftalık veriler incelendiğinde, Hürriyet ve Zaman gazetelerinin Star gazetesine göre daha fazla habere yer verdiği görülmektedir. Hürriyet'in birinci sayfasındaki haftalık haber sayısı ortalaması 9, bu haberlerin toplam sözcük sayısı ortalaması ise 575 olarak belirlenmiştir. Zaman'ın birinci sayfasındaki haftalık haber sayısı ortalaması 8.4, toplam sözcük sayısı

ortalaması 850'dir. Star gazetesinin birinci sayfasının haftalık haber sayısı ortalaması 5.8, bu haberlerin sözcük sayısı ortalaması ise 278'dir.

GÜN	HÜRRİYET		STAR		ZAMAN	
	HABER SAYISI	SÖZCÜK SAYISI	HABER SAYISI	SÖZCÜK SAYISI	HABER SAYISI	SÖZCÜK SAYISI
22 Nisan 2005	10	620	5	288	8	802
23 Nisan 2005	8	581	7	240	8	881
24 Nisan 2005	11	608	5	272	6	792
25 Nisan 2005	8	568	8	294	9	812
26 Nisan 2005	10	670	7	329	9	750
27 Nisan 2005	8	562	5	307	9	1031
28 Nisan 2005	8	421	4	219	10	884
HAFTALIK ORTALAMA	9	575	5.8	278	8.4	850

TABLO 1: Hürriyet, Star ve Zaman Gazetelerinin Birinci Sayfasında Yer Alan Haber ve Sözcük Sayıları

Hürriyet ve Zaman arasında sayfadaki haber sayısı bakımından önemli bir fark bulunmamasıyla birlikte, haberlerin toplam sözcük sayısında Zaman lehine belirgin bir fark vardır. Bu sonuç, Hürriyet'teki haberlerin Zaman'a göre daha kısa metinlerden oluştuğunu göstermektedir. Bu, vitrin sayfa düzeni uygulamakta olan Hürriyet'te birinci sayfadaki haberlerin, uzun haber metinleri yerine başlık ve spotlardan oluşması anlayışının sonucudur. Modüler sayfa düzeni ekolünde hazırlanan Zaman'da ise birinci sayfa haberleri çoğunlukla haber metninden oluşmakta, iç sayfalardaki haberlerin duyuruları da uzun metinler şeklinde yazılmaktadır. Dolayısıyla iki gazete arasında haber sayıları birbirine yakın olmakla birlikte haberlerin sözcük sayıları farklı çıkmaktadır.

Enfografik sayfa düzeni ile hazırlanan Star'da ise hem haber sayısı hem de toplam sözcük sayısı Hürriyet ve Zaman'a oranla düşüktür. Star'ın birinci sayfasında haftalık ortalama 5.8 haber yer aldığı, bu haberlerin sözcük sayısı bakımından Hürriyet ve Zaman'a göre çok daha kısa oldukları görülmektedir. Star'ın ortalama sözcük sayısı Hürriyet'in yarısına, Zaman'ın ise üçte birine ulaşabilmektedir. Bu durum, seçilen sayfa düzeni ekolünün sonucudur. Çünkü enfografik sayfa düzeni anlayışında haberlerin televizyondaki gibi kısa spotlardan oluşması amaçlanmaktadır.

2.2. Hürriyet, Star ve Zaman Gazetelerinin Birinci Sayfasında Kullanılan Görsel Malzemelerin Sayısı ve Yüzölçümü

Örneklem alınan üç gazetenin birinci sayfaları, görsel malzeme yoğunluğu açısından da incelenmiştir. Çağdaş sayfa düzeni anlayışlarında fotoğraf, çizim, illüstrasyon, karikatür, bilgi grafikleri gibi görsel malzemeler yazıdan sonra en önemli ikinci sayfa düzeni unsuru kabul edilir. İncelemede, birinci sayfalarda yer alan görsel malzemelerin sayısı ve yüzölçümü belirlenmiştir. Böylece görsel malzemenin sayfadaki ağırlığı ortaya çıkarılmış ve görsel malzeme kullanımının sayfa düzeni anlayışına göre önemli farklılıklar gösterdiği saptanmıştır.

Hürriyet, çok sayıda görsel malzeme kullanma eğilimindedir. Hürriyet'in birinci sayfasında kullanılan haftalık ortalama görsel malzeme sayısı 10.7'dir. Bu sayı Star'da 8, Zaman'da ise 6.5'tir.

Kullanılan görsel malzemenin yüzölçümüne bakıldığında ise enfografik anlayışla hazırlanan Star gazetesi öndedir. Star'ın birinci sayfasındaki görsel malzemenin haftalık ortalaması 661 santimetrekareyi geçmektedir. Daha fazla sayıda görsel malzeme kullanmasına rağmen yüzölçümü bakımından Hürriyet'teki bulgu 573 santimetrekarede kalmıştır. Zaman'ın görsel malzeme yüzölçümü ortalaması ise 448 santimetrekaredir.

Bu bulgular, Hürriyet'in sayıca fazla ancak küçük ebatta görsel malzeme kullandığını, Star'ın ise Hürriyet'e oranla sayıca az ancak büyük ebatta görsel malzeme kullanımını tercih ettiğini göstermektedir. Zaman ise sayı ve yüzölçümü bakımından Hürriyet ve Star'a göre daha az görsel malzeme kullanmaktadır.

Sonuçlar, gazetelerin ait olduğu sayfa düzeni ekollerinin gereğidir. Hürriyet, her haberi gör-

sel malzemeyle verme eğiliminin benimsendiği vitrin sayfa düzeni ekolüne uygun hazırlandığı için; Star, sayıca az ancak çok büyük ebatta görsel malzeme kullanımını gerektiren enfografik anlayışın sonucu olarak görsel malzemeyi fazla kullanmaktadır. Modüler anlayışla hazırlanan Zaman ise görsel malzemeyi sayı ve büyüklük olarak sınırlı kullanmayı yeğlemektedir.

Gün	HÜRRİYET		STAR		ZAMAN	
	Görsel Malzeme Sayısı	Görsel Malzeme Yüzölçümü Cm ²	Görsel Malzeme Sayısı	Görsel Malzeme Yüzölçümü Cm ²	Görsel Malzeme Sayısı	Görsel Malzeme Yüzölçümü Cm ²
22 Nisan 2005	11	565	3	347	6	460
23 Nisan 2005	10	594	25	499	16	424
24 Nisan 2005	11	564	4	927	6	532
25 Nisan 2005	9	509	10	540	5	463
26 Nisan 2005	11	554	5	580	5	428
27 Nisan 2005	10	525	7	576	4	390
28 Nisan 2005	13	704	2	1161	4	442
HAFTALIK ORTALAMA	10.7	573.5	8	661.4	6.5	448.4

TABLO 2: Hürriyet, Star ve Zaman Gazetelerinin Birinci Sayfasında Yer Alan Görsel Malzemelerin Sayısı ve Yüzölçümü

Diğer yandan, görsel malzemenin sayfanın tümüne oranına bakıldığında da sayfa düzeni anlayışları arasındaki fark ortaya çıkmaktadır. Türkiye'deki diğer ulusal gazeteler gibi incelenen üç gazetenin de kenar boşlukları çıkarıldıktan sonra kalan iş alanı her sayfada 35.5x52.5 santimetrekaredir. Dolayısıyla sayfanın yüzölçümü yaklaşık 1864 santimetrekareye karşılık gelmektedir.

Elde edilen görsel malzeme ortalamalarının sayfaya oranına bakıldığında, Hürriyet'in birinci sayfasının yaklaşık yüzde 31'inin; Star'ın birinci sayfasının yaklaşık yüzde 35'inin, Zaman'ın birinci sayfasının ise yaklaşık yüzde 24'ünün görsel malzemenin olduğu görülmektedir.

2.3. Hürriyet, Star ve Zaman Gazetelerinin Font (Yazı Tipi) Tercihleri

Haber metinlerinde, başlıklarda ve yazıyla üretilen diğer unsurlarda kullanılan fontlar da sayfa düzeni ekollerine göre farklılık göster-

mektedir. Modüler anlayıştaki gazetelerde, klasik dönemdeki gazeteler gibi tırnaklı font kullanımı ağırlıktadır. Batı'daki bulvar tipi sayfa düzenini temel almış olan vitrin sayfa düzeninde özellikle başlıklarda düz font ailesinin tercih edilmesi söz konusudur. Görsel anlamda televizyona benzemeyi hedef alan enfografik sayfa düzeni anlayışında da ağırlıklı olarak düz font kullanılmaktadır.

Araştırma kapsamındaki üç gazetenin birinci sayfası, başlıklarda ve metinlerde kullanılan yazı tipleri açısından karşılaştırılmıştır.

2.3.1. Hürriyet Gazetesinin Birinci Sayfasında Metin ve Başlıklarda Font (Yazı Tipi) Tercihleri

Hürriyet'te hem metinlerde hem de başlıklarda düz font türleri kullanılmaktadır. İncelemede haber metinlerinin yüzde 53.8'inde düz, 46.2'sinde tırnaklı font kullanıldığı belirlenmiştir. Başlıklarda ise düz font tercihi çok daha belirgindir. İncelenen dönem içinde başlıkların yüzde 73'ünün düz fontlarla, yüzde 27'sinin

tırnaklı fontlarla dizildiği saptanmıştır. Özellikle manşetlerin ve hacim olarak büyük haber başlıklarının düz fontlarla oluşturulması Hürri-

yet'in birinci sayfasındaki temel görsel karakterdir.

GÜN	METİNLER			BAŞLIKLAR		
	DÜZ	TIRNAKLI	TOPLAM	DÜZ	TIRNAKLI	TOPLAM
22 Nisan 2005	7	3	10	9	1	10
23 Nisan 2005	5	3	8	5	3	8
24 Nisan 2005	5	6	11	10	1	11
25 Nisan 2005	3	5	8	5	3	8
26 Nisan 2005	6	4	10	6	4	10
27 Nisan 2005	2	6	8	6	2	8
28 Nisan 2005	6	2	8	5	3	8
HAFTALIK ORTALAMA	4.85 (% 53.8)	4.15 (%46.2)	9 (%100)	6.57 (%73)	2.43 (%27)	9 (%100)

TABLO 3: Hürriyet Gazetesinin Birinci Sayfasındaki Metin ve Başlıkların Yazı Tiplerine Göre Dağılımı

2.3.2. Star Gazetesinin Birinci Sayfasında Metin ve Başlıklarda Font (Yazı Tipi) Tercihleri

İncelemede elde edilen bulgulara göre, Star'da metinlerde tırnaklı fontların kullanımı ağırlıklıdır. Bir haftalık ortalamaya göre haber metinlerinde yüzde 73'ü aşan bir oranda tırnaklı font

kullanılmış, düz font kullanılan metinlerin oranı ise yaklaşık yüzde 27 olmuştur.

Başlıklarda ise tercih açık bir şekilde düz fontlardan yanadır. Çünkü incelenen dönem içinde Star'ın birinci sayfasındaki başlıkların tamamı düz fontlardan dizilmiş, hiçbir başlıkta tırnaklı font kullanılmamıştır.

GÜN	METİNLER			BAŞLIKLAR		
	DÜZ	TIRNAKLI	TOPLAM	DÜZ	TIRNAKLI	TOPLAM
22 Nisan 2005	1	4	5	5	-	5
23 Nisan 2005	2	5	7	7	-	7
24 Nisan 2005	2	3	5	5	-	5
25 Nisan 2005	2	6	8	8	-	8
26 Nisan 2005	1	6	7	7	-	7
27 Nisan 2005	1	4	5	5	-	5
28 Nisan 2005	2	2	4	4	-	4
HAFTALIK ORTALAMA	1.57 (% 26.8)	4.28 (%73.2)	5.85 (%100)	5.85 (%100)	0.00 (%0)	5.85 (%100)

TABLO 4: Star Gazetesinin Birinci Sayfasındaki Metin ve Başlıkların Yazı Tiplerine Göre Dağılımı

Bu bulgular, Star'ın diğer sayfa unsurlarıyla birlikte, özellikle başlık fontu kullanımında klasik bir görüntüden kaçındığını, düz fontları kullanarak televizyona benzeyen modern bir görsellik elde etmeye çalıştığını göstermektedir.

2.3.3. Zaman Gazetesinin Birinci Sayfasında Metin ve Başlıklarda Font (Yazı Tipi) Tercihleri

Bir haftalık sürede Zaman gazetesinde yer alan haber metinlerinin yüzde 61'i tırnaklı fontlarla dizilirken, düz fontların kullanıldığı haber metinlerinin oranı yüzde 39'da kalmıştır.

Ancak başlıklarda küçük bir farkla da olsa düz fontların daha fazla kullanıldığı saptanmıştır. Düz fontla dizilen başlıkların oranı yüzde 52.5, tırnaklı fontlarla dizilen başlıkların oranı ise yüzde 47.5'tir. Başlıklarla ilgili font tercihi

modüler sayfa düzeni kurallarına uygun değildir. Bu sonuçta, iç sayfadaki haberlerle ilgili duyuru bantlarında düz font kullanılması etkili olmuştur. Sayfanın manşetinde ve ana haberlerinde ise tırnaklı fontlar kullanılmaktadır.

GÜN	METİNLER			BAŞLIKLAR		
	DÜZ	TIRNAKLI	TOPLAM	DÜZ	TIRNAKLI	TOPLAM
22 Nisan 2005	2	6	8	4	4	8
23 Nisan 2005	2	6	8	4	4	8
24 Nisan 2005	2	4	6	2	4	6
25 Nisan 2005	4	5	9	4	5	9
26 Nisan 2005	4	5	9	5	4	9
27 Nisan 2005	4	5	9	5	4	9
28 Nisan 2005	5	5	10	7	3	10
HAFTALIK ORTALAMA	3.28 (% 39)	5.14 (%61)	8.42 (%100)	4.42 (%52.5)	4 (%47.5)	8.42 (%100)

TABLO 5: Zaman Gazetesinin Birinci Sayfasındaki Metin ve Başlıkların Yazı Tiplerine Göre Dağılımı

2.4. Hürriyet, Star ve Zaman Gazetelerinin Birinci Sayfalarında Negatif ve Pozitif Renk Kullanımı

Araştırmada incelenen üç gazetenin birinci sayfalarındaki negatif ve pozitif renkli alanlar

ölçülmüştür. Negatif renkli alan, koyu renk üzerine açık renkle oluşturulmuş alanlardır. Pozitif renkli alanlarda ise zemin açık renk, üstteki yazılar koyu renklidir. Alanların renklendirilmesi kadar, bu renklendirmenin negatif veya pozitif oluşu da görselliği önemli ölçüde etkilemektedir.

GÜN	HÜRRİYET		STAR		ZAMAN	
	Negatif Renkli Alanlar Cm ²	Pozitif Renkli Alanlar Cm ²	Negatif Renkli Alanlar Cm ²	Pozitif Renkli Alanlar Cm ²	Negatif Renkli Alanlar Cm ²	Pozitif Renkli Alanlar Cm ²
22 Nisan 2005	269	497	1029	388	15	197
23 Nisan 2005	879	222	1490	134	-	973
24 Nisan 2005	420	276	594	173	-	419
25 Nisan 2005	950	227	1338	188	-	360
26 Nisan 2005	91	500	965	527	97	167
27 Nisan 2005	362	428	959	434	-	167
28 Nisan 2005	1033	179	340	184	-	210
HAFTALIK ORTALAMA	572	332	959	289	16	356

TABLO 6: Hürriyet, Star ve Zaman Gazetelerinin Birinci Sayfasındaki Negatif ve Pozitif Renkli Haber Alanlarının Sayı ve Yüzölçümü

Elde edilen bulguların bir haftalık ortalamasına göre, Hürriyet gazetesinin birinci sayfasında 572 santimetrekare negatif renkli alan kullanılmıştır. Bu, birinci sayfaların yüzde 30'undan fazla bir bölümünün negatif renkli düzenlemelere ayrıldığını göstermektedir. Pozitif renk kullanılan alanların ortalaması 332 santimetre-

kare çıkmıştır. Bu da sayfanın yaklaşık yüzde 18'ine karşılık gelmektedir.

Hürriyet'in birinci sayfasının yaklaşık yüzde 48'inin renklendirildiği, renkli alan tercihinde negatif düzenlemenin daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Birinci sayfanın yaklaşık yarısının negatif veya pozitif renkli alanlarla oluş-

turulması, Hürriyet'in renk kullanımında, vitrin sayfa düzeninin bilinen yaklaşımıyla örtüştüğünü göstermektedir.

İncelenen dönemin ortalamasına göre Star'ın birinci sayfasında 959 santimetrekare negatif renkli alan kullanılmıştır. Bu değer sayfanın yüzde 51'inin negatif renkli olduğunu göstermektedir. Pozitif renkli alanların ortalaması ise 289 santimetrekaredir. Bu da sayfanın yaklaşık yüzde 15'inin pozitif renkli alanlardan oluştuğunu göstermektedir. Toplamda Star'ın birinci sayfalarının yüzde 66'dan fazlası renkli alanlardan oluşmaktadır. Bu tercih, enfografik anlayışın renk kullanımıyla ilgili temel yaklaşımına uymaktadır. Özellikle sayfaların yarısından fazlasının negatif renkli alanlardan oluşması, televizyona benzeyen bir görsellik elde etme çabasıyla açıklanabilir.

Bulgular, Zaman gazetesinde renkli alanların Hürriyet ve Star'a göre çok daha az kullanıldığını göstermektedir. İncelenen dönemde Zaman'ın birinci sayfasındaki negatif renkli alanların ortalaması 16 santimetrekaredir. Bu da birinci sayfaların yalnızca yüzde 0.8'inin negatif renkli olarak düzenlendiği anlamına gelmektedir. Pozitif renkli alanlarda da ölçülü davranıldığı görülmektedir. İncelenen dönemdeki pozitif renkli alanların ortalaması 356 santimetrekare, oranı ise yaklaşık yüzde 19'dur. Zaman'ın birinci sayfalarındaki toplam renkli alanların yüzde 20'yi aşmadığı saptanmıştır. Bu sonuçlar, Zaman gazetesinin modüler anlayıştaki benzerleri gibi rengi sınırlı ve ölçülü kullandığını göstermektedir. Özellikle negatif renkli alan düzenlemesinin yüzde 0.8 gibi çok düşük değerlerde çıkması, bu anlayış ile vitrin ve enfografik anlayışlar arasındaki temel farklardan birini ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye'de yayınlanan üç farklı sayfa düzeni ekolüne mensup Hürriyet, Star ve Zaman gazetelerinin birinci sayfaları içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırmada, farklı sayfa düzeni anlayışlarındaki yazı yoğunluğu, görsel malzeme yoğunluğu, metin ve başlıklardaki yazı tipi seçimi ile renkli alanların düzenlenmesindeki eğilimler belirlenmeye çalışılmıştır.

İçerik analizi sonuçları, çalışmanın "sayfa düzeni gazeteler arasında estetik farklar oluş-

turmanın ötesinde içeriğin yoğunluğunu da belirlemektedir" şeklindeki varsayımını doğrulayacak bulgular vermiştir.

Vitrin sayfa düzeni uygulayan Hürriyet gazetesinin birinci sayfasında sayıca fazla ancak sözcük sayısı bakımından kısa metinlerden oluşan haberlere yer verdiği, enfografik anlayışla hazırlanan Star gazetesinin ise sayıca az ve sözcük sayısı bakımından kısa haberlerle hazırlandığı ortaya çıkmıştır. Modüler anlayışı benimsemiş olan Zaman gazetesinde ise birinci sayfalar hem haber sayısı hem de sözcük sayısı bakımından yoğundur.

Bu bulgular, sayfa düzeni anlayışlarının enformasyon yoğunluğunu da etkilediğini ortaya koymaktadır. Vitrin sayfa düzeni ve modüler sayfa düzenindeki haber yoğunluğu, enfografik anlayışta bulunmamaktadır.

Diğer yandan, vitrin sayfa düzeni uygulayan Hürriyet gazetesinde çok sayıda görsel malzeme kullanıldığı görülmüştür. Star gazetesinde ise sayı olarak daha az ancak ebat olarak daha büyük fotoğraf kullanılmaktadır. Zaman'da görsel malzeme, sayı ve ebat olarak diğer gazetelere göre daha azdır.

Ağırlıklı olarak fotoğraftan oluşan görsel malzemeler sayfa estetiğinde farklılık yarattığı gibi enformasyon iletiminde de etkilidir. Çünkü haber fotoğrafı tıpkı haberle ilgili metinler gibi kendi başına bir enformasyondur. Bu anlamda, vitrin sayfa düzeninde fotoğrafın bir enformasyon türü olarak daha fazla kullanıldığı söylenebilir. Star'da sayıca daha az ancak büyük ebat fotoğraf kullanılması, fotoğrafın enformasyon amacından çok, görsel bir öğe olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Zaman'da ise modüler anlayışın temel yaklaşımına uygun olarak enformasyonun ağırlıklı olarak fotoğraf yerine yazıyla aktarılması yöntemi benimsenmiştir.

Sayfanın görselliğinde önemli bir belirleyici olan yazı tipi seçimi açısından yapılan incelemede, Hürriyet'in modern dönemde üretilen düz yazı tiplerini tercih ettiği görülmüştür. Star ise metinlerde tırnaklı fontlar kullanmakla birlikte sayfanın görselliğinde egemen olan başlıkların tamamını düz fontlarla dizerek benzer bir seçim yapmıştır. Zaman gazetesi, metinlerde ağırlıklı olarak tırnaklı fontlar kul-

lanmakla birlikte, başlıkların yarısından fazlasında düz font tercih ederek, modüler ekolün bilinen kurallarının dışına çıkmıştır.

Sayfanın görselliğinde ve gazetenin genel estetiğinde önemli farklılıklar yaratan renk kullanımını tercihlerinde Hürriyet ve Star'ın, Zaman'dan farklı olduğu saptanmıştır. İlk iki gazetede renkli alanlar ağırlıktadır. Renkli alanların önemli bir bölümü negatif renkli olarak düzenlenmektedir. Zaman'da ise genel olarak renk kullanımı ölçülü, negatif renk kullanımı ise yok denecek kadar azdır. Renkli alan düzenlemesi bakımından modüler anlayışın, vitrin ve enfografik anlayışa göre son derece sade olduğu söylenebilir.

Bu bulgular ışığında, vitrin sayfa düzeninin enformasyon aktarma anlamında başarılı bir sayfa düzeni tarzı olduğu söylenebilir. Bu ekolde sayfalarındaki haber ve görsel malzeme sayısı oldukça fazladır. Ancak, malzemenin yoğun kullanımı nedeniyle estetik sorunlar meydana gelmektedir.

Modüler sayfa düzeni ekolünde ise temel enformasyon aktarma aracı olarak yazı benimsenmiştir. Haber sayısı ve haberlerin sözcük sayısı bakımından modüler anlayışın ayrıntılı bilgi aktarmaya daha elverişli bir sayfa düzeni tarzı olduğu söylenebilir. Fakat enformasyon aktarmada fotoğrafın az kullanılması, bu yöntemle aktarılan bilginin modüler anlayışta yeterince yer bulamadığını göstermektedir.

Enfografik sayfa düzeni anlayışında haber ve sözcük sayısı dikkate alındığında ayrıntılı habercilik yerine yüzeysel bir bakış açısı benimsendiği söylenebilir. Bu ekolde sayıca az ancak büyük ebatla fotoğraf kullanıldığı dikkate alındığında fotoğrafın bilgi iletme amacından çok estetik kaygıyla kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

Farklı sayfa düzeni ekollerine uygun olarak hazırlanan üç gazeteyi inceleyen bu araştırma, benimsenen temel yaklaşımların sayfanın estetiğinde ve enformasyonun yoğunluğunda birbirinden farklı ürünlerin ortaya çıkmasına yol açtığını göstermektedir. Ancak, benzer çalışmaların daha geniş örneklerle ve daha uzun süreli olarak yinelenmesinde yarar bulunmaktadır. Diğer yandan gazete üretim sürecinin

önemli bir bölümünü oluşturan sayfa tasarımının, bilimsel inceleme alanı olarak daha fazla ilgiyi hak ettiğine de kuşku yoktur.

KAYNAKLAR

Bourdieu P (1997) Televizyon Üzerine, Turhan Ilgaz (çev), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Dağlı N (1995) Gazete Yayımlama Teknikleri, İmaj Yayınevi, Ankara.

Demirkent N (1982) Sayfa Sayfa Gazetecilik, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Evlilyagil Ş (1977) Basın ve Basım İşletmeciliği, Ajanstürk Yayınları, Ankara.

Gaillard P (1994) Gazetecilik, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

Giles V ve Hodgson, F W (1996) Creative Newspaper Design, Focal Press, Oxford.

Kavaklı O (1985) Haberleşme, Ankara Matbaası, İzmir.

Postman N (1994) Televizyon: Öldüren Eğlence, Osman Akınhay (çev), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Ramonet I (2000) Medyanın Zorbalığı, Aykut Derman (çev), Om Yayınları, İstanbul.

Rigel N (1993) Kağıt Kaplanlar, Der Yayınları, İstanbul.

Schneider W ve Raue P J (2000) Gazetecinin El Kitabı, Işık Aygün (çev), Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, Ankara.

Sucu M (2003) Sayfa Düzeni, Sevda Alankuş (der), Gazetecilik ve Habercilik, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul.

Şeker M (2000) Çağdaş Gazete Yayımlama Teknikleri, S.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, Konya.

Şeker M (2004) Kuramsal Temeller ve Uygulama İlkeleriyle Sayfa Düzeni, Çizgi Yayınevi, Konya.

Taş O (1993) Çağdaş Gazete Tasarımı, Makro Yayınevi, Ankara.